

I. ÖRÖKSÉG

1. A mai finnugor nyelvek alapján kb. 1000 tőszó vezethető vissza a közös alapnyelvre. A finnugor alapnyelvi szavak segítségével alkossatok csoportban két rövid fogalmazást a megadott műfajok és szituációk szerint! Próbáljatok minél több szót felhasználni a fogalmazásokban! A szavakat toldalékolhatjátok, alkothattok összetett szavakat stb.

apa, hal, ház, háló, kő, vaj, fenyő, kéz, víz, kettő, megy

a) műfaj: Messenger-üzenet

szituáció: Meghívod a barátodat egy kétnapos túrára.

b) műfaj: e-mail

szituáció: Arról értesíted az osztályfőnököt, hogy csak késve érsz oda az iskola nyárindító rendezvényére, mivel a buszod nem ér be időben a városba.

2. Próbáld kitalálni a három észti nyelvű szólás magyar megfelelőjét (szögletes zárójelben a kiejtett forma látható magyaros átírásban)! A megoldásban segítenek a magyar nyelvben is hasonló hangzású szavak, illetve a tanult idegen nyelvek.

Torm veeklaasis. [torm véklászisz]

a) Vér nem válik vízzé.

b) Minden jó, ha a vége jó.

c) Vihar egy pohár vízben.

Veri on paksem kui vesi. [véri on pákszém kui vészi]

a) Vak vezet világtalant.

b) Addig üsd a vasat, amíg meleg.

c) Vér nem válik vízzé.

Kala läheb haisema peast. [kálá lehéb háiszémá péaszt]

a) Fejjel megy a falnak.

b) Fejétől büzlik a hal.

c) Füt-fát megígér.

3. A megadott szótövek alapján alkoss minél több új szót! A szóalkotás mely típusait alkalmaztad?

ad

fej (főnév)

hó (csapadék)
nyír (főnév)

4. Mit jelentenek az alábbi finn szavak magyarul (szögletes zárójelben a kiejtett forma látható magyaros átírásban)? Beszéljétek meg, hogy a magyar szavakban milyen változások mentek végbe a finn nyelvhez képest! Ha téves választ adtok, mi vezetett a félreértéshez?

1. <i>silmä</i> [szilme]
a) szilva
b) szem
c) sziszeg	2. <i>kivi</i> [kivi]
a) kő
b) kivétel
c) ki?	3. <i>muna</i> [muná]
a) hold
b) tojás
c) mond	4. <i>käte</i> [keté]
a) készít
b) kas
c) kéz
5. <i>eläü</i> [élee]
a) él
b) elalszik
c) elad	6. <i>mesi</i> [mészi]
a) messze/messzi
b) mese
c) méz	7. <i>veri</i> [véri]
a) ver
b) vér
c) veres/vörös	8. <i>kala</i> [kálá]
a) kalóz
b) hal
c) kalmár

5. Az ősi hitvilághoz tartozó szavaink többsége az idők során újabb jelentésekkel bővült. Milyen jelentéstöbblettel rendelkeznek a következő szavak (zárójelben az ősi jelentés olvasható)?

lélek (árnyéklélek 'a testet elhagyhatja, majd visszatér; megbetegedhet', *lélegzetlélek* 'a testből távozva az ember meghal')
harang ('jeladó üst')
táltos ('jósolni, gyógyítani tudó, csodás képességekkel rendelkező személy')
bölcs ('varázslat')
rejt ('révül')

6. Két dolog megnevezése a magyar nyelvben két számnévvel is történhet: *két*, *kettő*. Ez a jelenség a legközelebbi rokon nyelveinkben, a vogulban (mansiban) és az oszt-jákban (hantiban) is megfigyelhető: vog. *kitiy*, *kit*; oszt. *kätən*, *kät*.

Gyűjtsetek olyan összetételeket, amelyekben csak az egyik vagy a másik, vagy mindkettő számnév előfordulhat! Milyen szabályosságot fedeztek fel?

II. JÖVEVÉNYEK

7. A magyar nyelvben a *hónap* szavunk a *holdnap* szóra vezethető vissza. Mit jelent a *holdnap* kifejezés?

a) Az általad tanult idegen nyelvekben hogyan mondjuk a *hónap* jelentésű szót? Mit jelentenek?

.....
.....

b) Melyik nyelvből származnak hónapjaink elnevezései?

.....

c) A magyar nyelvben a hónapoknak a katolikus hagyományt követő elnevezéseivel is találkozhatunk, amelyek egészen a 16. századig nyúlnak vissza. Próbáld a mai elnevezést a régi nevével párosítani! Segítenek a 19. századi, évszakokra vonatkozó megnevezések.

január	pünkösd hava, tavaszutó
február	Szent Jakab hava, nyárhó
március	mindszent hava, őszhó
április	Szent Iván hava, nyárelő
május	boldogasszony hava, télelő
június	Szent György hava, tavaszhó
július	böjtelő hava, télutó
augusztus	Szent András hava, őszutó
szeptember	karácsony hava, télelő
október	böjtmás hava, tavaszelő
november	kisasszony hava, nyárutó
december	Szent Mihály hava, őszelő

8. A hét napjainak magyar elnevezései (három kivételével) más nyelvekből származnak.

a) Melyek azok a napok, amelyeknek neve belső keletkezésű, azaz magyar szó?

.....

b) Nézz utána, milyen eredetűek és mit jelentenek a hét többi napjának elnevezései!

c) Az általad tanult idegen nyelvekben hogyan nevezik a hét napjait? Találsz-e hasonlóságot a magyarral?

.....
.....

9. Történelme során a magyar nyelvbe számos nyelvből kerültek át szavak, amelyeket már a magunkénak érzünk. Ezeket az elemeket *jövevénytiszavaknak* nevezzük. Fejtsd meg, hogy az alábbi szócsoportok mely nyelvekből származnak! A szavak jelentése segíthet a megoldásban.

- a) *szőlő, saru, bársony, gyűrű, szakáll, papucs, dívány, kávé*
- b) *kereszt, karácsony, cseh, patak, szikra, kakas, konyha, diszpécser*
- c) *kalmár, herceg, fánk, cukor, karalábé, masíroz, frakk, sminkel, kombi*
- d) *fráter, manna, lámpás, menta, liliom, prédikál, komédia, mánia, vírus*

10. Nyelvünkben a külföldi városok nevét legtöbbször változtatás nélkül vesszük át (pl. New York, München, Sidney, London, Linz stb.). Egyes esetekben magyarosítjuk őket, máskor a magyar történelmi neveket formálják az adott állam hivatalos nyelvéhez.

a) Megadtuk néhány város nevét eredeti és honosított alakjában. Párosítsd őket!

Oradea	Pozsony
København	Lipcse
Košice	Kolozsvár
Timișoara	Nagyvárad
Paris	Bécs
Leipzig	Koppenhága
Eisenstadt	Munkács
Cluj-Napoca	Temesvár
Wien	Párizs
Bratislava	Kassa
Mukačevo	Kismarton

b) A példák közül a legtöbb város korábban Magyarországhoz tartozott. Gyűjtsd ki ezeket a városneveket!

.....

11. Néhány magyar író nem az eredeti nevén lett ismert. Nézz utána, kiket rejtenek a következő nevek!

Petrovics Sándor, Ziegler Géza, Brenner József, Neumann Ferenc, Grosschmid Sándor

.....

.....

.....

III. SZAVAK SZÜLETÉSE

12. Az új szavakat *neologizmusoknak* nevezzük. A szavak születésében fontos szerepet játszik a *motiváció*, vagyis az a késztetés, amely egy új fogalom, tárgy megnevezését életre hívja. A neologizmusok szélesebb nyelvhasználati körben is elterjedhetnek, de hamar el is tűnhetnek. Emiatt nehéz meghatározni, hogy egy kifejezés meddig tekinthető neologizmusnak.

a) Mit jelenthetnek a következő kifejezések? Mi a motiváció alapja?

vlog, csokoholista, passzívház, bagolyvonat, dumaszínház, madárinfluenza, forintosít, bronzmérkőzés, hipa, partirúd, fészkel, tegel, belinkel, lávcsi

b) Gyűjts olyan szavakat, amelyek a te nyelvhasználatodra jellemzőek!

.....
.....

13. Az állatok megnevezése sok nyelvben tabunak számított (utalva ezzel annak ősi, isteni eredetére), így azt csak körülírták valamilyen tulajdonsága alapján.

a) Keresz ilyen állatneveket, használj online vagy hagyományos segédeszközt!

.....
.....

b) Egyes állatfajok a hangjukról kapták nevüket, elnevezésük hangutánzó szó. Gyűjts példákat erre!

.....
.....

c) Napjainkban is elneveznek fajokat külső tulajdonságaik, életterük alapján (pl. *keresztespók, afrikai harcsa*). Gyűjts példákat erre!

.....
.....

d) Állatokról is elneveznek növényeket (pl. *közönséges medvetalp*). Gyűjts példákat erre!

.....
.....

14. Utótagkereső

Számos szavunkban az előtag azonos, vagyis az összetétel első tagja egy bizonyos tulajdonságot határoz meg. Keress a megadott előtaghoz utótagot! Mit jelent az előtag?

- a) mega-
- b) szuper-
- c) ultra-
- d) álom-
- e) bio-

15. Új összetételek

Napjainkban is szép számmal keletkeznek új szavak, szóösszetételek. Mit jelentenek a következők, a médiában is elhangzó kifejezések?

- a) pandakövet
- b) szórványmenedzser
- c) aratókoszorú
- d) tanútoll

16. Híres alkotások

A tulajdonnevekből is válhatnak köznevek. Milyen eszközök, találmányok, ételek köthetők a következő személyekhez?

tulajdonnév	köznév	tulajdonnév	köznév
Kugler Henrik (cukrász)		Dobos C. József (cukrász)	
Gundel Károly (vendéglős)		Bar Kochba (felkelésvezető)	
Rubik Ernő (szobrász, építész)		Franz Sacher (cukrász)	
Samuel Morse (feltaláló)		John Montague of Sandwich gróf	